

# Tietäminen argumentoinnin resurssina

*Tietysti, tietenkin ja ei tietenkään* lukijakommenteissa<sup>1</sup>

**Minna Jaakola**

© [orcid.org/0000-0002-8398-9939](https://orcid.org/0000-0002-8398-9939)

## 1 Johdanto

Jos halutaan tutkia sitä, miten ihmiset keskustelevat, kiistelevät ja neuvottelevat, yksi lähtökohta on kielellisissä valinnoissa. Partikkelit *tietysti* ja *tietenkin* ovat hyviä tähän tarkoitukseen; esimerkiksi *Iso suomen kielioppi* (ISK 2004: § 1608) lukee ne yhdessä sanojen *totta kai* ja *luonnollisesti* kanssa ”varmuuden ja vakuuttelun” partikkeleiksi. Sanojen *tietysti*, *tietenkin* ja *tietenkään* käytöllä syntyy tulkinta, että jokin sanotussa on odotuksenmukaista ja jopa itsestään selvää (ISK 2004: § 1608). Mutta milloin, millaisissa tilanteissa syntyy tarve ilmaista, että jokin on tilanteessa odotuksenmukaista ja tiedettävissä olevaa, ja kenen kannalta odotuksenmukaisuutta tarkastellaan? Tarkastelen näitä kysymyksiä kahdesta näkökulmasta ja rajaan tarkastelun sanomalehden internetsivujen lukijakommentteihin. Lukijakommentit varioivat muodoltaan, mutta yhteistä niille on kommentointi: ne on kirjoitettu puheenvuoroiksi uutiseen tai sen synnyttämään keskusteluun, ja niissä tyypillisesti esitetään väitteitä, vakuutetaan ja kyseenalaistetaan. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni siis on, miten partikkeleita *tietysti*, *tietenkin* ja *tietenkään* käytetään lukijakommenteissa. Toinen kysymykseni on, minkälaisia argumentoinnin ja kielellisen vaikuttamisen resurssija ovat odotuksenmukaisuus, itsestäänselvyys ja tiedettävissä oleminen.

Rakennan vastausta tarkastelemalla partikkelien *tietysti*, *tietenkin* ja *tietenkään* asemaa kommentin kokonaisuudessa ja sen suhdetta

---

1 Artikkelin kirjoittamista on tukenut Koneen Säätiö.

teksteissä esitettyihin väitteisiin ja perusteluihin. Nimitän tästä eteenpäin näitä sanoja t-partikkeleiksi. Artikkelini etenee siten, että kuvaan aluksi yleisesti modaalisten partikkelien merkitystä ja esittelen aineiston. Aineiston analyysi jäsentyy partikkelien sijainnin perusteella: tarkastelen aluksi tapauksia, joissa partikkeli on ennen kirjoittajan omaa väitettä, ja sen jälkeen tapauksia, joissa partikkeli on kirjoittajan oman väitteen jäljessä. Lopuksi irrottaudun rakenteen taustasta ja tarkastelen t-partikkelien käyttöä ironisissa ja erityisen moniäänisissä konteksteissa.

Yhdistän tutkimuksessani kolmea tutkimussuuntausta, jotka auttavat lähestymään aineistoa eri näkökulmista mutta joita kuitenkin yhdistää kielen tarkastelu kontekstissaan. Partikkelien merkityskuvaukseen käytän kognitiivista semantiikkaa (Langacker 1991; 2008; Fauconnier 1994; Oakley 2009), tekstien kokonaisrakenteen tarkasteluun sovelletun funktionaalista diskurssianalyysia (Martin & White 2005) ja argumentaatioanalyysia (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998). Epistემisyyden tarkastelu vuorovaikutuksen ilmiönä nojaa lisäksi etnometodologiseen keskusteluanalyysiin ja vuorovaikutuslingvistiikkaan (Heritage 2012; Stivers, Mondada & Steensig 2011).

## 2 Partikkelit vuorovaikutuksessa

Modaalisilla partikkeleilla rakennetaan tulkintakehyksiä sanotuille asiaintiloille. Kielen- ja kirjallisuudentutkimuksessa tällaisia tekstien tulkinnan tietorakenteita on kuvattu monenlaisin termein, esimerkiksi käsitteellisinä tiloina (*mental space*; Fauconnier 1994; Huomo 1997; Langacker 1991: 97), mielikuvaskaemoina (*image-schema*; Langacker 1991; 2008) ja tekstimaailmoina (*text-world*; Werth 1999; Gavins 2007). Näiden lähestymistapojen perusajatuksena on, että teksteihin (niin kirjoitettuun kuin puhuttuun) tehdään kielellä erilaisia ja eri tavoin linkittyviä tai sisäkkäin asettuvia ”maailmoja” tai ”tiloja”, esimerkiksi kuvauksia eri aikoihin tai paikkoihin sijoittuvista tapahtumista ja niihin osallistuvista elementeistä. Olennaista on, että tilat syntyvät ja tulevat tulkituksi aina kielenkäyttötilanteessa, suhteessa edellä sanottuun sekä suhteessa tekstiyhteyteen ja muuhun kontekstiin.

Maailmoja ja tiloja rakennetaan etenkin ajan ja paikan adverbeilla (esim. *viime vuonna*, *Euroopassa*), mutta myös modaali-ilmauksia voidaan käyttää tilanrakentajina (*space builders*; Fauconnier 1994; Oakley 2009). Modaaliset adverbit ja partikkelit (esim. *varmasti*, *tietysti*) ovat erityisiä tilanrakentajia, sillä niiden kautta teksteihin tuotetaan erilaisia hypoteettisia tiloja tai mahdollisia maailmoja. Samalla niillä jäsennetään näkökulmia väitteisiin ja perusteluihin. Kun kirjoittaja kehystää sanomansa väitteen tai kuvauksen käyttäen partikkelia *varmasti* tai *ehkä*, hän samalla luo episteemisen eli tiedon mahdollisuuteen ja todennäköisyyteen viittaavan tulkintakehyksen (ISK 2004: § 1556). *Tietysti*, *tietenkin* ja *tietenkään* puolestaan aktivoivat evidentialisen eli tiedon lähteeseen tai alkuperään viittaavan tulkintakehyksen (ks. ISK 2004: § 1606) – ja nimenomaan sellaisen evidentialisen kehysten, jossa asiointi ilmaistaan osallistujille mahdolliseksi tietää ja ymmärtää. Esimerkissä 1 *tietenkin* asettaa tiedetyksi tapahtumaketjun loogisuuden:

- 1) Niin, kiinnijääneistä. Ymmärtääkseni viime vuonna otettiin käyttöön suomalaisten romukauppioiden hälytyspalvelu, jossa epäilyttävää kupari tai muuta metallia sisältävät lähetykset tarkistetaan poliisin antamaa varkaustietoa vastaan. Tämä on **tietenkin** johtanut siihen että idän pojat laittavat metallit pakuun ja ajavat kotiin. Riittäisi että rajalla voisi avata suurempien kuljetuksien kontti ja kysäistä mistä matsku on kotoisin.<sup>2</sup>

*Tietenkin* on kehyslauseessa *tämä on johtanut siihen*, joka linkittää edellisessä virkkeessä kuvatun asiointilan (romukauppioiden hälytyspalvelun toiminta) ja siihen liittyvän, *että*-lauseessa kuvatun seurauksen (varastettu kupari viedään suoraan rajan yli) keskenään kausaalisuhteeseen. Tilanrakentajana partikkeli *tietenkin* herättää odotuksenmukaisuuden tulkintakehyksen, jota vasten kausaalisuhteen ilmaistaan olevan ymmärrettävä ja siten odotuksenmukainen tapahtumaketju. Samalla partikkeli jäsentää kirjoittajan ja lukijoiden suhdetta: kun kirjoittaja kutsuu lukijoitaan näkemään tapahtuma-

---

2 Kaikki esimerkit ovat *Helsingin Sanomien* lukijakommentteja. Kuvaan aiheiston ja selitän esimerkkien esitystavan seuraavassa luvussa.

ketjun odotuksenmukaisena, tekstiin syntyy myös vastakkainasettelua kommentissa esitetyn asiointilan ja viranomaisten toiminnan järjestyksen kanssa.

Argumentoinnin kannalta t-partikkelit toimivat aina lauseessa tai virkkeessä esitettyjen väitteiden ja perustelujen *takauksena* (Kakkuri-Knuutila 1998b: 256) eli niitä käytetään vakuuttamaan vastaanottaja sanotun pätevyydestä vetoamalla terveeseen järkeen ja yleisesti jaettuun näkemykseen asioista (*tietysti on näin* 'on järkevää ja yleisesti hyväksyttyä ajatella näin'). Aineistossani t-partikkelijakso asettuu usein osaksi jotakin laajempaa retorista kuviota eli tekstiä jäsentävää, virkerajat ylittävää vuorovaikutuksellista rakennetta. Tällainen kuvio voi tekstissä olla esimerkiksi VÄITE-PERUSTELU, VÄITE-VASTAVÄITE tai VÄITE-LISÄYS. (Retorinen kuvio ja lähikäsitteet ks. Makkonen-Craig 2005: 67; Mikkonen 2010: 50; Komppa 2012; Honkanen 2012: 61–62; Juvonen 2014: 28–29; 2010: 41, 62; Virtanen 2015: 38–41.)

Sekä jaettua tietämistä ja siten asioiden varmana pitämistä (osallistujien episteemistä pääsyä) että odotuksenmukaisuutta (evidentiaalista tulkintaa) on mahdollista rakentaa myös muilla kielellisillä keinoilla. Merkitys voi välittyä myös implisiittisesti. Esimerkiksi pelkkä paljas väitelausekin voi synnyttää tulkinnan, että asiat ovat yleisesti tiedettävissä (White 2003: 263). Partikkelin käyttö on kuitenkin sillä tavoin eri asia, että se on eksplisiittine keino osoittaa lukijalle, millaista tulkintaa asiointiloille ja niiden suhteille kirjoittaja tarjoaa. Toisin sanoen niin kirjoittajan asenne kuin kirjoittajan-lukijan asemointi tulevat näkyvämmäksi tällaisten kielen keinojen kautta. Modaalis-ten adverbien ja partikkelien merkitys ei liitykään vain puhujan tiedon tason tai asenteen ilmaisemiseen, vaan niillä on erilaisia vuorovaikutuksellisia merkityksiä esimerkiksi osallistujaroolien, tekstien ja keskustelujen yksi- ja moniäänisyyden tai koherenssin jäsentämisessä (ks. esim. Kärkkäinen 2003; Martin & White 2005 luku 3; Simon-Vandenberg & Aijmer 2007: 33; Heritage 2012).

Vuorovaikutuksen näkökulmasta 'tietysti'-merkityksiset ilmaukset on luettu keinoihin, joilla puhujat ja kirjoittajat rakentavat ja säätelevät moniäänisyyttä (Martin & White 2005: 98–100). Suomen t-partikkelit samoin kuin englannin *of course* ovat evidentiaalis-episteemisiä partikkeleita tai adverbeja. Evidentiaalisuudella tarkoitetaan laajasti ottaen kytköstä tiedon perusteluun: miten sanottu asiointi-

perustuu kommunikaatioon, havaintoon tai päättelyyn (Aijmer 2009: 66; Cornillie 2009: 45). Kielenkäytössä evidentiaalinen modaalisuus kietoutuu usein episteemiseen modaalisuuteen, jolla viitataan sen ilmaiseeseen, miten varmana ja mahdollisena asiointi nähdään (Laitinen 1992: 172–185; Nuyts 2001: 21; ISK 2004: § 1557). *Tietenkin* ja *tietenkään* ovat siinä mielessä erikoisia evidentiaaleja, että niillä ei ilmaista tiedon lähdettä tai tiedon saamisen tapaa. Martinin ja Whiten (2005) luokittelussa<sup>3</sup> *of course* -ilmausten kaltaiset elementit kuuluvat oman kannan osoittamiseen (*proclaim*) sellaisella tavalla, jossa kirjoittaja supistaa dialogista kehystä ja nimenomaan rakentaa samanmielisyyttä (*concur*) vahvistamalla (*affirm*), että hänellä on lukijan kanssa sama näkemys. Kun kirjoittaja esimerkiksi esittää netissä leviävästä tarinasta, että ”tietysti tässä on alkujaankin kyse vedätyksestä, motiiveja voi vain arvailla”, hän samalla kutsuu lukijaa olemaan samaa mieltä ja näkemään vedätyksen ilmeisyyden. T-partikkelit siis toisaalta välittävät ajatuksen siitä, että on muitakin näkökulmia, mutta samalla ne ohjaavat lukijan valitsemaan kirjoittajan tarjoaman näkökulman, koska se on tilanteessa odotuksenmukainen.

Odotuksenmukaisuus käsitteenä viittaa jonkin ennakkoon ajattelun toteutumiseen. Odotuksenmukaisuus luonnehtii hyvin t-partikkelien perusmerkitystä, ja se on yhteensopiva myös jaetun pääsyn ajatuksen kanssa. Kun jokin asiointi nimetään t-partikkelein odotuksenmukaiseksi, se jäsennetään sellaiseksi, että osallistujilla on mahdollisuus tai velvollisuus tehdä sama tulkinta. Jaetun pääsyn merkitys näkyy myös sanojen rakenteessa: Sana *tietysti* sisältää *tietää*-verbin passiivin partisiipin *tietty* ’tiedetty’ (vrt. *tiedetysti*). Muodot *tietenkin* ja *tietenkään* ovat E-infinitiivin kiteytyneitä instruktiiveja (vrt. *tietäen-kin*). Lisäksi t-partikkelien käyttöön liittyy joissain konteksteissa itsestäänselvyyden merkityspiirre, joka tuottaa helposti irrelevanttiuden konnotaation: se, mikä on itsestäänselvää, voidaan tilanteessa katsoa turhaan esille tuoduksi (ks. luku 4, esimerkki 5). Tällaisia tulkintoja syntyy t-partikkeleilla erityisesti toisia näkemyksiä haastavissa, ironisissa ja affektisissa konteksteissa.

3 Martinin ja Whiten (2005) aineisto on pääasiassa sanomalehtien uutistekstejä, mutta mukana on myös argumentatiivisempia tekstejä kuten pääkirjoituksia, poliittisia puheita ja pamfletteja; näissä voi nähdä yhtäläisyyksiä lukijakommentteihin.

### 3 Aineisto

Artikkelin aineisto on poimittu Kielipankin HS.fi-korpuksesta (<http://www.kielipankki.fi>). HS.fi-korpus sisältää *Helsingin Sanomien* internetsivuston Kotimaa-osaston uutiset lukijakommentteineen vuoden ajalta (5.9.2011–4.9.2012). Kustakin tekstistä on näkyvissä julkaisupäivä ja kellonaika, kirjoittajan nimimerkin korvaava tunniste sekä kunkin keskusteluketjun tunnistenumero (näitä tietoja en merkitse esimerkkeihin). Olen säilyttänyt tekstit alkuperäisessä kieliasussa lyöntivirheineen. Merkintä – – osoittaa poistettuja tekstin osia.

Artikkelin aineistona ovat HS.fi-korpuksen tekstit aikaväliltä 29.8.–4.9.2012. Tässä aineistossa on 4 492 tekstiä, joista 209 on toimituksen tekstejä: erilaisia uutisia sekä muutama kolumni; loput ovat lukijakommentteja. Lukijakommentit vaihtelevat pituudeltaan yhden lauseen kuittauksista muutaman kymmenen virkkeen pituisiin teksteihin. Taulukko 1 esittää partikkelien *tietysti*, *tietenkin* ja *tietenkään* määrän omassa aineistossani sekä kokonaismäärän HS.fi-korpuksessa.

TAULUKKO 1. T-partikkelien eli *tietysti*, *tietenkin* ja *tietenkään* esiintymät lukijakommenttiaineistossa.

sana	Aineisto 4 283 lukijakommenttia (29.8.2012–4.9.2012)	HS.fi-korpus 93 062 tekstiä (uutiset ja kommentit) (ajalta 5.9.2011–4.9.2012.)
<i>tietysti</i>	101	2 740
<i>tietenkin</i>	75	1 659
<i>tietenkään</i>	35	957
yhteensä	211	5 356

Odotuksenmukaisuuden partikkelit eivät kuulu uutisen kieleen: aineistoon osuneissa 209 uutisessa *tietysti* esiintyy vain 3 kertaa, *tietenkin* kerran, ja kaikki käytöt ovat haastattelupuheen sitaatteja. Loput 211 t-partikkelien esiintymää sijoittuvat siis lukijakommentteihin. Täydellinen synonymia on sanastossa harvinaista (ks. Larjavaara 2007: 138; Päiviö 2007), mutta muodot *tietysti* ja *tietenkin* ovat siinä määrin synonyymiset, että aineistossani ei tule esiin eroja niiden käytössä. Toisin sanoen kumpikin muoto sopii käytettäväksi kaikkiin niihin funktioihin, jotka aineistosta nousevat esiin. Koko

HS.fi-aineiston läpikäynti saattaisi tuoda esiin jonkinlaisia tilastollisia tendenssejä, ja toisenlainen aineisto tarkentaisi kuvaa.

HS.fi-sivustolle kirjoittavat voivat esiintyä nimimerkillä, mutta heidän on pakko rekisteröityä sivuston käyttäjiksi. Lukijoiden tekstit on nimetty kommentteiksi, ja ne näkyvät aikajärjestyksessä uutisen alla. Toimitus käy läpi kommentit ennen julkaisemista (ks. [hs.fi > kommentoinnin ohjeet](#)), joten viestit eivät päivity reaaliajassa eivätkä keskustelijat tiedä, missä järjestyksessä kommentit tulevat näkyviin. Asiattomaksi katsottuja viestejä ei julkaista.

Lukijakommentit ovat 2010-luvulla vakiintuneet osaksi sanomalehtien internetversioita, mutta sähköistä lukijakommenttia on vielä tutkittu lingvistisesti melko vähän ja pääosin englannin-, ranskan- ja saksankielisiltä alueilta (Johansson 2015 ja siinä mainittu kirjallisuus; Johansson 2014; 2017). Mediatutkimuksessa nettikommentteja on Suomessa usein käsitelty uutisen ”oheistekstinä” tai rinnastettu painetun lehden mielipideteksteihin (esim. Hyväri 2011: 2, Pulkkinen 2008: 184, kuitenkin esim. Heinonen 2008). Internetissä julki tulevat lukijakommentit kuitenkin eroavat perinteisistä mielipidekirjoituksista ja muistuttavat lähinnä internetin keskustelupalstojen tekstejä. Lisäksi monet kommenttiketjujen piirteet tulevat lähelle poliittista (televisio)keskustelua ja sen toimintoja (esim. Fetzer & Lauerbach toim. 2007). Molempia yhdistää esimerkiksi se, että on varsin tavallista esittää eriäviä mielipiteitä ja haastaa edellisen puhujan sekä propositioita että presuppositioita (ks. esim. Berg 2003; Simon-Vandenberg, White & Aijmer 2007: 33; Johansson 2017).

Lukijakommentilla kirjoittaja pyrkii osallistumaan keskusteluun, ja kommentin voi olettaa rakentuvan väitteiden ja perustelujen vaaraan. Tästä syystä olen lähtenyt analyysissä liikkeelle tarkastelemalla, miten t-partikkelijakso asettuu suhteessa tekstin pääväitteeseen.<sup>4</sup> Pääväitteellä tarkoitin tekstin sellaista jaksoa, jonka voi tulkita tärkeimmäksi väitteeksi ja joka ei toimi muiden väitteiden perusteluna

---

4 T-partikkelit ja modaaliset adverbit voivat asettua lauseeseen varsin vapaasti, ja niiden vaikutusalassa on yleensä koko lause, mahdollisesti myös yhdyslause (ISK 2004: § 667). Kutsun t-partikkelin relevanttia kontekstia jatkossa *jaksoksi* riippumatta siitä, minkälaisen kokonaisuuden osana se esiintyy.

tai selityksenä (Kakkuri-Knuuttila 1998a: 51, Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998: 63). Pääväite on siten mielipidekirjoituksen se mielipide, joka lukijan halutaan hyväksyvän ja uskovan.<sup>5</sup> Sen lisäksi tekstiin voidaan kirjoittaa perusteluja eli syitä hyväksyä väite. Pääväitteen näkökulmasta selvitan siis sitä, mihin tärkeään kysymykseen lukijakommentti tuntuisi vastaavan ja mitä t-partikkelijaksolla silloin tehdään.

Paikoin aineiston äärellä joutuu kuitenkin koetteelle niin sanottu myötäsukaisen lukemisen periaate eli pyrkimys lukea tekstiä koherenttina kokonaisuutena (Kakkuri-Knuuttila & Ylikoski 1998: 31–32; ks. myös Määttänen 1995). Keskustelijat operoivat monilla näkökulmillalla, ja usein melko vapaamuotoisessa keskusteluketjussa merkityksistä neuvottelemisen on monella tapaa läsnä. Joistakin teksteistä täsmällistä pääväitettä on vaikea nimetä, mutta yleensä on kuitenkin mahdollista löytää se väite tai kuvaus, jota kirjoittaja (eniten) kannattaa.

Kun tutkimuskysymykseni on, mitä odotuksenmukaisuuden partikkeleilla tehdään teksteissä, pääväitteen pitäminen metodisena välineenä osoittautuu analyysissä hyödylliseksi, koska sen avulla voi jäsentää väitteiden ja perustelujen keskinäistä suhdetta lukijakommentin sisällä ja suhteessa meneillään olevaan keskusteluun. Toisaalta kiinnostavan huomion lukijakommenttien argumentoinnista (tai sen puutteesta) tekee Johansson (2015: 104; 2017: 9) tarkastellessaan ranskankielisiä verkkosanomalehden pääkirjoitukseen lukijakommentteja: niille ominaista on, että kommentoijalla on toimituksen linjasta eroavaa tietoa, mutta tätä tietoa ei kuitenkaan tyyppillisesti todenneta, vaan perustelut nojaavat yleiseen tietoon ja kirjoittajan kokemukseen. Myös HS.fi:n lukijakommenteissa lähteisiin tai tiedon täsmälliseen alkuperään viitataan harvakseltaan, mutta toisaalta teksteille on tyyppillistä kommentoida eri tavoin (mm. partikkeleilla) tiedon jaettavuutta eli sitä, missä määrin muut keskustelijat voivat tietää tai ymmärtää saman kuin kirjoittaja.

---

5 Tällä tavoin väitteen ovat määritelleet esimerkiksi Kakkuri-Knuuttila ja Halonen (1998: 51). Mielipide saattaa kantaa muiden *mieli*-kantaisten sanojen "dialogistista" merkityspiirrettä 'oma näkemys', joka implikoi toisten näkemysten olemassaoloa (ks. Kellman 2008; Harjunpää 2006). Mikkonen (2010: 101–104) jaottelee tekstijaksiona käsittelemänsä *mielipiteen* tekstin funktion mukaan väitteeseen, tukeen ja kiistoon.



## 4 T-partikkelit ennen omaa väitettä: myönnyttely ja haastaminen

T-partikkelien viihtyminen argumentoinnissa on huomattu monessa aiemmassa tutkimuksessa (mm. E. Lehtinen 1997: 242–245; Niemi 2010: 210; Mikkonen 2010: 149; Koivisto 2011: 151). Samansuuntaisia havaintoja on tehty englannin *of course* -ilmauksesta (ks. esim. Antaki & Wetherell 1999: 13; White 2003: 269). Tämäntyyppisiä ilmauskeinoja on osoitettu käytettävän erityisesti myönnyttelevässä kontekstissa eli jaksossa, jossa puhuja tai kirjoittaja osoittaa väitteen osittaista hyväksyntää mutta joka samalla ennakoi mahdollista erimielisyyttä tai toista tulkintaa (’tietysti X, mutta toisaalta Y’). Keskusteluaineiston pohjalta myönnyttelyä toimintana on alettu kuvata peruskonsessiviksi nimitetyn myönnyttelykuvion avulla (*cardinal concession*, Couper-Kuhlen & Thompson 2000: 382). Se esitetään tyypillisesti kolmiosaisena skeemana:

- puhuja A esittää väitteen (X)
- puhuja B tekee myönnytyksen (X’)
- puhuja B esittää oman vastanäkemyksensä (Y)

Kuviota tehdään näkyväksi erilaisin kielellisin keinoin. T-partikkelin paikka on toisessa, myönnytystä ilmaisevassa osassa (X’). Kuvion retorinen funktio on, että oma väite jää voimaan (Couper-Kuhlen ja Thompson 2000; Juvonen 2010: 51). Fennistiikassa myönnyttelyä on tutkittu lukijakommentin kannalta kiinnostavista kielenkäyttötilanteista, mm. internetkeskusteluista (Niemi 2010), kasvokkaisista neuvottelu- ja suunnittelutilanteista (Kauppinen 2000), argumentoivista teksteistä (Mikkonen 2010; Juvonen 2010; 2014; Virtanen 2015) sekä myös arkikeskusteluista (Koivisto 2011).

Esimerkissä 2 myönnyttelykuvion kolme osaa ovat helposti löydettävissä. Kommentin alku viittaa uutisjuttuun ”Kirjaamattomat ylityöt käyvät kalliiksi”, jossa myönnytteltävä väite on esitetty ja johon eksplisiittisesti viitataan.

- (2) [X] Jutussa yritetään sanoa, että yhteiskunnalle ja työntekijöille syntyy suuria menetyksiä siitä, että kaikista tehdyistä tunneista ei makseta.

[X'] **Tietysti on ongelma, että lakia ja työehtosopimuksia ei noudateta.**

[Y] Menetyksistä en ole niin varma. Jos yhtäkkiä kaikki työnantajat alkaisivat kuuliaisesti maksaa kaikista tunteista, vaikutus on tasan sama kuin palkankorotuksella. Mitään uutta jaettavaa ei synny. Samat tunnit tehtäisiin kuin ennenkin ja samat tavarat ja palvelut tuotettaisiin, mutta kalliimmalla. Uutta jaettavaa syntyy vain työnteon lisäyksestä tai tuottavuuden kasvusta.

Kommentin ensimmäinen virke on kirjoittajan tulkinta puhuja A:n eli uutisen väitteestä: kun ylityötunneista ei makseta, yhteiskunta ja työntekijät menettävät tuloja. T-partikkeli on evaluoivassa kopulaauseessa, ja partikkelin vaikutusalassa on arvio siitä, että tietty asia voidaan nimetä ongelmaksi. Tällä t-partikkelin sisältävällä virkkeellä kirjoittaja tekee siis osittaisen myönnytyksen: ylityökymsyksessä on sopimusten noudattamiseen liittyviä ongelmia, ja taloudelliset menetykset voidaan lukea näihin ongelmiin. Seuraava virke vastaa kontrastoivaa *mutta*-lausetta, ja se jäsentää kirjoittajan oman näkemys: ylitöiden teettämisen ongelma on olemassa, mutta mielihope menetyksistä on toinen. Kirjoittaja siis ilmaisee ymmärtävänsä laillisuusnäkökulman (jota uutisessa on vahvasti tuotu esiin), mutta on kuitenkin sitä mieltä, että asian ydin ei ole siinä vaan asiassa, jota kommentin loppuosa käsittelee.

*Tietysti*-partikkelilla voi tässä nähdä olevan monta vuorovaikutuksellista funktiota. Ensinnäkin se tekee myönnyttelykuviota näkyväksi ja siten ohjaa lukijaa jäsentämään kommentissa kuuluvia ääniä. Toiseksi se osaltaan kytkee kommenttia meneillään olevaan keskusteluun. Ilman partikkelia tai muuta evaluoivaa kielenainesta toinen virke olisi väite, jonka sisällön suhde uutiseen jäisi eksplikoimatta (vrt. *On ongelma, että lakia tai työehtosopimuksia ei noudateta*). Partikkelin kanssa yhdyslauseen väite (*työehtosopimuksia ei noudateta*) kytkeytyy uutiseen ja edellisten kommenttien pohdintoihin siitä, mitä seurauksia kirjaamattomista ylitöistä on. Kolmanneksi t-partikkeli asettaa ongelmaksi nimeämisen odotuksenmukaisuuden tulkinta-kehyykseen ja siten kutsuu lukijaa näkemään kirjoittajan argumentoinnin järkevyyden.

T-partikkelit sopivat myönnyttävään osaan konsessiivista kuviota, koska niiden merkitykseen kuuluu ajatus asiaintilojen odotuksen-

mukaisuudesta. Myönnyttely ei siis ole t-partikkelin merkitys vaan jakson funktio. Kiinnostavaa kuitenkin on, että myönnyttelykuvion yleisyys argumentoivissa teksteissä voi alkaa tuottaa kielellisesti merkittyjen myönnyttelyjaksojen tulkintaan lisäksi implikaation jatkosta, siis odotuksen siitä, että kirjoittaja tarjoaa seuraavaksi asiaan toista näkökulmaa. Tällainen tulkinta syntyy myönnyttelyrakenteen retorisestä funktiosta: myönnyttelyn jälkeen kirjoittaja sitoutuu voimakkaimmin viimeisenä tulevaan omaan väitteeseensä (Couper-Kuhlen & Thompson 2000; Juvonen 2010).<sup>6</sup> Lisäksi t-partikkelijaksoa seuraava kontrastoiva vuoro on usein myös merkitty leksikaalisesti, kuten tulevissa esimerkeissä 3 ja 4 (*olisi tietysti suotavaa + ei kuitenkaan; tietenkin + mutta*). Voisi olla mahdollista, että usein toistuva konteksti alkaa tuottaa myös myönnyttävien jaksoiden partikkelin merkitykseen jonkinlaista kontrastia ennakoivaa merkityspiirrettä, mikä olisi klassisen kielipiillistumisteorian mukainen kehityskulku (ks. esim. Dahl 1985).

Lukijakommenteille tyypillistä on, että myönnyttävää väitettä ei tarvitse kirjoittaa selkeästi näkyviin eikä aina ole tarpeen laajasti argumentoida eri näkökulmien puolesta ja vastaan. Samoin vaihtelee se, miten suoraan kommentti on kirjoitettu reaktioksi uutiseen tai edeltävään lukijakommenttiin. Koska kommentoidut tekstit ovat nähtävissä keskusteluketjuissa, viittaukset lähtötekstiin ja muihin puheenvuoroihin voidaan tehdä varsin pienin keinoin: Kirjoittaja voi kytkeä kommenttinsa keskusteluun kopioimalla uutista tai kommenttia osaksi omaa tekstiään ja erottamalla sen lainausmerkein. Kommentti on myös mahdollista osoittaa vastaukseksi toiseen lukijakommenttiin, jolloin molemmat kommentit näkyvät peräkkäin (vastattu kommentti erilaisella fontilla).<sup>7</sup> Toisaalta pelkkä kommentin alkuinen demonstratiiviviittauskin voi riittää (esim. *Turha tästä on poliisille ilmoitella*). Joskus viittaus syntyy vain topiikkien kautta. Minimaalisin

6 Havainto on linjassa myös Antakin ja Wetherellin (1999: 13) analyysin kanssa englannin konsessiivisista merkityksistä kuten *ok*, joka voi paitsi osoittaa edellä sanotun myönnyttelyä myös ennakoida kontrastia, vastakaista näkökulmaa.

7 Tällaiset lainaukset eivät näy Kielipankin aineistossa, mutta olen tarkistanut lainaukset HS.fi-sivulta niissä aineiston teksteissä, joissa t-partikkeli aloittaa kommentin.

kytkös on tietysti se, että samaan uutiseen linkittyvien kommenttien luetaan jo sijaintinsa vuoksi viittaavaan uutiseen ja kyseiseen ketjuun. Kun viittaaminen on tässä määrin hienosyistä, myös tietoon pääsyä jäsentävät kielelliset elementit nousevat tärkeään rooliin keskustelun koherenssin syntyemisessä.

Tarkastelen vielä hiukan tarkemmin lukijakommenttia aloittavia t-partikkeleita erityisesti edeltäviin teksteihin asennoitumisen ja väitteiden jäsentämisen kannalta.

Kommentin ensimmäiseen virkkeeseen sijoittuvia t-partikkeleita on aineistossa 15 % (32/211). T-partikkelit ovat tilanrakentajia, jotka kirvoittavat ajatuksen jaetusta pääsystä tietoon. Kommenttien alussa ilmaistu ajatus yhteisesti tiedettävissä olevasta asiasta ohjaa lukijaa tulkitsemaan tekstiä suhteessa meneillään olevaan keskusteluun ja edellisiin teksteihin. Toisin sanoen kommentin alussa t-partikkeli jäsentää vuorovaikutusta kirjoittajan ja lukijoiden välillä siinä mielessä, että se linkittää kommentin keskusteluun ja tuottaa tietynlaisen, keskusteluun liittyvän tulkintakehyksen. Esimerkki 3a havainnollistaa tällaista käyttöä virkekontekstissa, jossa esitetään kehoitus tai ohje. Ketjussa keskustellaan huumelainsäädännöstä.

- (3a) Olisi **tietysti** suotavaa, että jokainen noudattaisi hyviä käytöstapoja, ja siirtyisi ulkotiloihin (ei parvekkeelle) savustamaan. Tyhmiä maailmassa valitettavasti riittää. Pahalta haiseminen ei kuitenkaan ole mikään peruste rikkoa kotirauhaa ja yksityiselämän suojaa, viedä ajokortti, lapset ja työpaikka ja antaa 60 euron sakko.

*Tietysti* tulee esimerkissä evaluoivaan kopulalauseeseen, jolloin sen vaikutusalassa on myös *että*-lauseen ilmaisema asiantila. Ilman t-partikkelia kommentin alku olisi selkeästi kehoitus toimia tietyllä tavalla. T-partikkelin kanssa aloitusvirke kuitenkin linkittyy suuremmin ketjun yhteen topiikkiin eli siihen, miten pahana rikoksena lukijat pitävät kannabiksen kasvatusta. Partikkeli siis sitoo kommentin edellä esitettyyn ajatukseen ja jäsentää kommentin aloituksen myönnitteleväksi jaksoksi. Kyse onkin tekstistä, joka teknisesti on vastaus toiseen lukijakommenttiin:

- (3b) Ainakin minun rappukäytävässä leviävä voimakas käry tulee aivan selvästi kannabistuotteiden polttamisesta, eikä kasvatuksesta ja haju on todella voimakas. Kenties nämä polttelijat eivät itse kasvata kasvejaan, mutta jo pelkästä polttelusta tulee älyttömän voimakkaat hajuhaitat.

Tällainen dialogisuus on tyypillistä t-partikkeleille HS.fi-aineistossa. Tämän lisäksi t-partikkeli vaikuttaa siihen, miten koko kommentti jäsentyy. Esimerkissä 3a ei ole mitään, mikä viittaisi siihen, etteikö kirjoittaja hyväksyisi molempia väitteitään (1. ei saa aiheuttaa hajua, 2. haju ei ole rikos). Ne on kuitenkin asetettu tekstissä siten, että jälkimmäinen on kommentin prominentimpi väite. Ensimmäinen väite on sijoitettu hypoteettiseen maailmaan konditionaalilla ja merkitty t-partikkelilla odotuksenmukaiseksi ideaaliksi. Toisen väitteen partikkeli *kuitenkaan* asettaa väitteet kontrastiin ja vahvistaa tulkintaa, että ensimmäinen väite on myönnyttelevä, jälkimmäinen kirjoittajan oma pääväite. Myönnyttelykuvio voi siis hahmottua helposti myös aloittaviin t-partikkeliesimerkkeihin: kun tekstin alussa ei ole kirjoittajan omaa väitettä, t-partikkeli implikoi paitsi myönnytystä jonkin edellä sanotun suhteen myös sitä, että partikkelijakson jälkeen seuraa kirjoittajan oma väite.

Myönnyttelyn lisäksi aloittavat t-partikkelit sopivat myös haastamaan edellä sanottua. Esimerkissä 4 haaste kohdistuu edellä kirjoittavien mielipiteeseen mutta ennen muuta topiikin toistumiseen. Ketju on lähtenyt uutisjutusta ”Rintojen kohdalta topattu lasten uima-asu närkästyttää”, ja tässä kohtaa keskustellaan kauppojen ja vanhempien vastuusta lasten kulutustottumusten ohjailussa. Kommentti on vastaus aiemmin ketjussa julkaistuun kommenttiin, josta kirjoittaja lainaa osan (kursiivilla).

- (4) *Jos yhdensänvuotiaan [!] lapsen päätöksiin ei voi vanhemmat vaikuttaa, niin perheen asiat ovat tosi huonosti. Siinähän tarvitaan rahaa, eikä sitä tipu ellei vanhemmat anna.*

**TIETENKIN** vanhemmat voivat vaikuttaa yhdeksänvuotiaan päätöksiin ja pitääkin vaikuttaa, esimerkiksi olemalla ostamatta lapsille sellaisia tuotteita jotka ovat heille haitaksi. Mutta se että pikkutyöille markkinoidaan joka paikassa tietynlaisia vaatteita (eikä pelkästään

vaatteita vaan kyse on kokonaisen kulttuurin, tietynlaisten arvojen ja asenteiden sekä elämäntavan tyrkyttämisestä lapsille), vaikuttaa lapsiin vaikka vanhemmat eivät heille näitä vaatteita ostaisikaan. – –

Partikkelilla alkavan aloituksen haastavuus syntyy t-partikkelin ’itsestään selvää’ -tulkinnasta. Keskeinen väite (vanhemmilla on vastuu) on todettu monessa viestissä, ja myös kommentin kirjoittaja ja edellä kirjoittanut ovat jo vaihtaneet aiheesta viestejä. T-partikkeli on lisäksi lauseenalkuinen ja versaalein huudettu, mikä korostaa tulkintaa, että topiikki on niin itsestään selvä, että sen toistaminen keskustelussa on epäolennaista ja tarpeetonta redundanssia. Kun itsestäänselvyys merkitään näkyväksi odotuksenmukaisuuden ilmauksella, kutsutaan myös muita lukijoita näkemään edellisen kirjoittajan argumentoinnin puutteet (ks. Simon-Vandenberg, White & Aijmer 2007: 42). Esimerkeissä itsestäänselvyden toteava t-partikkelijakso on samalla taustoitus kirjoittajan varsinaiselle omalle argumentille: toisen virkkeen *mutta*-alkuinen virke sisältää kirjoittajan oman mielipiteen kauppojen vastuusta. T-partikkelin itsestäänselvyden merkityspiirre voi siis olla sellaisessa argumentatiivisessa käytössä, jossa se pohjustaa haastamista eli jonkinlaista erimielisyyttä keskustelussa edellä sanotun kanssa. Tässä esimerkissä haastaminen toteutuu topiikin esittämistä kyseenalaistavana tekona.

Topiikin esittämisen tai toistamisen kyseenalaistaminen muistuttaa havaintoa englannin *of course* -adverbin käytössä keskustelupuheesta. Stivers (2011: 86, 110) esittää, että vaihtoehtokysymyksen vastauksessa *of course* ilmaisee, että vastaaja haastaa myös kysymyksen kysyttävyyttä. Suomessa samankaltaisesti kysymystä haastavia partikkeleita ovat t-partikkelit ja *totta kai*. Aineistossani on vain kaksi toiselle kirjoittajalle osoitettua kysymystä, joihin vastataan t-partikkelijaksolla, mutta sen lisäksi on muutama esimerkkien 5a ja b kaltainen ketju, joissa t-partikkelin kirjoittaa edeltävän kirjoittajan direktiivi (*Nimeäppä*):

- (5a) – – **Nimeäppä** nyt malliksi muutama näistä mainostamistasi ”mielenterveysairaiksi luokitelluista merkittävään yhteiskunnalliseen asemaan edenneestä”, ettei juttusi aivan vailla faktaa ole. Googletamalla useimmilta löytyy res.ups tausta ja lähes kaikilta vähintään res.au.

- (5b) Höpö höpö KHO, **en tietenkään** rupea nimeämään täällä mitään henkilöitä. Tehköön ko. henkilöt sen itse jos edes katsovat tarpeelliseksi.

Esimerkissä 5b kirjoittaja paitsi kieltäytyy toteuttamasta edellisen kommentoijan pyyntöä myös kiistää pyynnön järkevyyden ensin interjektioilla *höpö höpö* ja sitten t-partikkelilla, joka lisää responsiin tulkinnan 'on odotuksenmukaista että en tee'. Odotuksenmukaisuus näyttäisi tässä viittavan muun muassa netin keskustelun normeihin.

Aloittavilla t-partikkeleilla tehdään teksteissä monia asioita. Ne sopivat kommentin sitomiseen meneillään olevaan keskusteluun. Ne myös herättävät ajatuksen jaetusta tiedosta, jolloin lukijaa kutsutaan olemaan samaa mieltä kirjoittajan kanssa – ja ehkä ymmärtämään olla eri mieltä edellisen kirjoittajan kanssa. Suhteessa muihin kirjoittajiin kirjoittaja voi t-partikkelijaksolla haastaa ja olla eri mieltä tai myönnytellä edellä sanottua. Lisäksi t-partikkeleilla kirjoittajat voivat myös merkitä topiikkeja niin itsestään selväksi, että koko asian nostaminen esiin asetetaan tilanteessa kyseenalaiseksi toiminnaksi. Erityisesti viimeisessä funktiossa t-partikkelit toimivat dialogista kehystä supistavasti eli tavalla, jota Martin ja White (2005) ehdottavat *of course* -tyyppisille ilmauksille. Dialogista kehystä supistava 'itsestään selvää' -merkitys korostuu erityisesti edellä sanottua haastavissa käytöissä. Tärkeää on kuitenkin se, että näiden dialogisten funktioiden lisäksi sekä myönnyttelevässä että haastavassa jaksossa t-partikkelit jäsentävät kommentin sisäistä rakennetta. Aloittavan t-partikkelijakson funktiona on osoittaa edellä sanotun (osittainen) paikkansapitävyys (koska seikka on odotuksenmukainen ja tiedettävissä tai ymmärrettävissä oleva) tai haastaa sen sanominen (koska seikka on niin odotuksenmukainen, että sen ilmaiseminen on tilanteessa turhaa). Myönnytäväksi tulkittu jakso samalla implikoi tulossa olevaa kirjoittajan omaa näkemystä. Kuten esimerkeistä näkyy, teksteistä voi hahmottaa erilaisia kontrastoivia jäsennyksiä, jotka havainnollistavat sitä, että aloittavia t-partikkelijaksoja käytetään myös pohjustamaan ja taustoittamaan jotakin kirjoittajan omaa, jäljessä tulevaa ajatusta (esim. *olisi tietysti suotavaa – ei kuitenkaan*).

## 5 T-partikkeli oman väitteen jälkeen: suojaus ja lisäys

Toinen t-partikkelien tyypillinen konteksti syntyy, kun t-partikkeli-jakso on kirjoittajan oman väitteen jälkeen. Näin on esimerkissä 6. Aiheena ovat pedofilia ja erityisesti rangaistuskäytännöt (uutisen otsikko on ”Vankilasta vapautunut vangittiin jälleen lasten hyväksikäytöstä”). T-partikkelijakso on kommentin keskellä, ja samoin kuin edellisissä esimerkeissä, t-partikkeli toimii jaksossa sellaisena tilanrakentajana, joka aktivoi yhteisen tiedon tai ymmärryksen tulkinta-kehyyksen (on odotuksenmukaista ja järkevää ajatella näin’).

- (6) Kysymys mikä tästä väistämättä nousee, on, koska oikeusviranomaiset lopulta myöntävät, että pedofilia on parantumaton tauti ja siltä suojellakseen lapsia on vain kaksi vaihtoehtoa eli joko pitää laitoksessa pysyvästi tai suorittaa kemiallinen kastratio. **Tietysti** pedofilian täytyy olla erittäin vuorevarmasti todettu ja todistettu. Pelkkä ”poliittinen” pedofilia mistä on myös näyttö tai käyttöviitteitä viimeaikaisessa oikeuslaitoksemme toiminnassa ei saa johtaa tällaisiin toimenpiteisiin vaan sellaisessa tapauksessa taas sitä poliittista tuomiota (esimerkiksi pedofiliala vihjauksi [!] tai väärinyhdistämisii) käyttäneet viranomaiset pitäisi eristää viranomaistoimista.

Kirjoitus sidotaan keskusteluun ensimmäisessä virkkeessä uutiseen viittaavalla demonstratiivilla *tästä*. Pedofilian määrittelyä ja rajaamista sen sijaan ei ole käsitelty ennen tätä kommenttia. Pääväite, johon kirjoittaja sitoutuu ja jota hän vahvimmin ilmaisee, on ilmaistu *että*-lauseessa: pedofilia on ”parantumaton” tauti, ja ratkaisuja on ”vain kaksi”, tekijän pysyvä eristäminen tai kastratio. Sitä seuraava nesesiiivilause alkaa t-partikkelilla. Lause ilmaisee asian, joka rajaa väitteen vaikutusaluea: laitokseen eristäminen ja kastointi voidaan tehdä vain sillä edellytyksellä, että pedofilia on varmasti todettu. Esimerkin t-partikkelivirke on väitteen *suojaus* (ks. Kakkuri-Knuutila 1998b: 256): sen sisältö suojaa väitettä kuvaamalla, millä ehdoin väite on kirjoittajan mielestä mahdollinen toteuttaa. Toisin sanoen väitteen kategorisuutta puretaan, jolloin se kestää vasta-argumentteja. Vuorovaihtuksen näkökulmasta väitteiden suojaus joko väitteen jyrkkyyttä väljentämällä tai uuden näkökulman tuomisella on siis myös vasta-



väitteiden ennakoimista ja siten toisenlaisten näkökulmien huomioimista ja edelleen heteroglossisen dialogisuuden tuottamista ja suuntautumista kohti muita kirjoittajia ja lukijoita (Martin & White 2005: 99–100). Tässä mielessä t-partikkelien käyttö järjestyksessä OMA VÄITE – SUOJAUS tulee dialogisuuden rakentamisen kannalta lähelle myönnyttelyä, ja molempia voi tarkastella myös argumentin vahvistamisen kannalta.

Oman väitteen jälkeen tulevia myönnytyksiä on keskustelupuheesta tarkasteltu käänteisinä konsessiivisinä kuvioina (ks. Barth-Weingarten 2003: 65). Antakin ja Wetherellin (1999) mukaan näennäismyönnytyksen (*show concession*) funktiona on oman väitteen vahvistaminen ja toisen näkemyksen haastaminen (mts. 17). Näennäismyönnytystä muistuttaa läheisesti Couper-Kuhlenin ja Thompsonin (2005) myönnyttävä korjaus (*concessive repair*). Kyse on kolmi-osaisesta myönnyttelysekvenssistä, joka toteutuu yhden puhujan toimintana (ks. myös Koivisto 2011: 135–141). Puhuja esittää 1) ”liioitellun” väitteen, 2) myöntää, että väite ei ole täysin validi ja 3) esittää väitteen uudelleen muotoiltuna tai korjattuna<sup>8</sup> (ks. myös Niemi 2010; Koivisto 2011: 151).

Esimerkki 6 muistuttaa myönnyttävän korjauksen kuviota ensimmäisen väitteen ja partikkelijakson osalta. Partikkelijakso toimii väitteen suojauksena ennakoimalla ja myönnyttämällä mahdollisia vasta-argumentteja. Sen sijaan jatko t-partikkelijakson jälkeen ei hahmotu korjauksena tai väitteen uudelleenmuotoiluna, vaan ennemmin topiikkiin uutta lisäävänä jatkona (oikeuslaitoksen toimien arvosteluna). Tämä on tyypillistä aineiston jälkiasemaisille t-partikkeleille: jälkiasemaisen t-partikkelin jälkeen voidaan väitteestä sanoa vielä jotakin lisää tai viedä tekstiä johonkin uuteen suuntaan tai teksti voi loppua, mutta väitettä ei toisteta eikä muotoilla uudelleen korjauksen tapaan.

8 Toisaalta liioittelevaa kielellistä muotoilua ei kuvion toteutumissa välttämättä tarvita, jos väitettä seuraava myönnytytys tuottaa tulkinan, että väite on liian jyrkkä (Koivisto 2011: 153). Kuvion kolmas osa voi jäädä toteutumatta ja vain implisiittiseksi (Couper-Kuhlen & Thompson 2005: 274; vuoronloppuisista *mutta*-konjunktioista ja korjauksen implikaatiosta ks. Koivisto 2011: 151).

Myös jälkiasemainen t-partikkelijakso itsessään voi hahmottaa lisäyksenä: jakso ”vain” lisää jotain mutta sen pääfunktio ei ole suojata argumenttia. Selkeimmin tulkinta lisäykseksi syntyy, kun t-partikkelijaksossa on myös jokin eksplisiittinen lisäyksen osoitin (esim. *myös, lisäksi*). Frekventti konteksti t-partikkeleille onkin listaus:

- (7a) – – Yhteisö koostuisi useammasta matalasta kerrostalosta kauniine pihoineen, ympäristö ja asunnot **tietenkin** laadukkaita, täydellisiä yksioita ja kaksioitakin. – –
- (7b) – – Vai onko hallituksen tarkoitus tehdä vielä selkeämpi hajurako itsensä, eliitin, sijoittajien, omistavanluokan ja työtätekevän, työttömien, sairaiden, vanhusten, eläkeläisten ja **tietysti** yhteiskunnasta ulos pudonneitten nuorten välille? – –

Tyypillisesti t-partikkeli on ennen listan viimeistä jäsentä, ja partikkeli korostaa listaan kuulumisen logiikkaa. Odotuksenmukaisuuden merkitys toimii listoissa partikkelin käytön motivaationa, ja t-partikkelit osoittavat, että listan tämäkin jäsen jakaa jonkin relevantin yhteisen piirteen muiden listan jäsenten kanssa. Usein syntyy tulkinta, että partikkeli nostaa viimeistä jäsentä esiin listalla. Näin on etenkin silloin, kun t-partikkeli on kielto- tai kieltomuotoisessa listassa. Tällöin aktivoidaan ’ei varsinkaan’ -tyyppinen merkitys:

- (7c) Siksi hiiltä pitää vastustaa, siksi uuden öljyn etsintää muualta tulee vastustaa, siksi öljyliusketta ei saisi jalostaa **eikä tietenkään** tehdä sähköä dynivoimalla vaan kaasulla.

Aineistossani neljännes t-partikkelijaksoista on merkitty lisäykseksi tai uudeksi näkökulmaksi mm. listamuodolla, appositioilla ja lohkeamilla tai leksikaalisesti additiivisilla konnektoreilla (*ja, myös, lisäksi*). Esimerkissä 8 lisäyksen tulkinta syntyy additiivisista partikkeleista *ja ja myös* sekä sisällöllisestä uudesta näkökulmasta topiikkiin.

- (8) Oikeasti lihavuus johtuu hiilihydraateista, muutenhan koko kansa olisi solakkaa, kun rasvoista on saarnattu vuosikymmenet. Tutkijat eivät vaan usko, että kansa osaisi ”hyväkarpata” eli syödä hyviä eli hitaita hiilihydraatteja, jotka nostavat verensokeria hitaasti ja pitkään. Siksi pauhataan rasvasta, jotta sitä olisi mahdollisimman vähän,

sehän se huonojen hiilihydraattien kanssa syötynä kertyy rasvakudokseksi. **Ja tietysti** on maatalouden ja teollisuuden etu myös, että kansa ei ”viisastu”. Koko maatalouspolitiikan ja elintarviketeollisuuden kriteerit nousisivat aivan uuteen tarkasteluun, jos myönnettäisiin, että lihavuus johtuu oikeasti lähes pelkästään huonoista eli nopeista hiilihydraateista, esim. sokerista. Sekin on mielenkiintoista, että alkoholi on huono hiilihydraatti siinä, missä sokerikin. Juomisen lopettaminen on hyväkarppausta parhaimmillaan. Ja sitähän ei haluta sanoa ääneen!

Lihavuuden syistä esitetään aluksi ravintoon liittyvät, ja t-partikkeli-jakson jälkeen siirrytään yhteiskunnallisiin syihin. Virke toimii siis myös siirtymän merkinä uuteen alatopiikkiin, ja partikkeli toimii lukijalle lukuohjeena (vrt. siirtymälauseeseen, Lundberg 1992: 58; Makkonen-Craig 2005: 68). T-partikkeli voi myös yksinään olla lisäyksen, näkökulman vaihdoksen tai siirtymän vaihdoksen merkki, kuten esimerkiksi 9. Keskusteluketjun aiheena on pitkäaikaistyöttömien työllistyminen.

- (9) En tiedä millaisissa piireissä pyörit mutta itselläni on tuttuja mm. hoiva-alalta ja rakennusalalta sekä taloushallinnosta. He kertovat suuresta ongelmasta, että töihin ei löydy päteviä henkilöitä eli heidän työnantajansa ottaisi töihin heti sellaisen. Näihin töihin ei työllistettyjä tai opiskelijoita edes oteta koska kyse on vakinaisista työsuhteista. **Tietenkin jos ei hyväksy itselleen kuin erittäin suppean ja harvinaisen alan työtehtäviä niin vuosia voi työttömänä vierähtää ja jopa eläkeikä voi yllättää ennen työllistymistä.** Työmarkkinoiden logiikka onkin varsin yksinkertainen eli kannattaa hakeutua opintoihin joissa on hyvät työllistymisen mahdollisuudet tai sitten vaikka muuttaa ulkomaille jos Suomesta ei löydy oman alan töitä. Eli jälleen palataan siihen, että vuosia työttömänä olleilta puuttuu mitä ilmeisimmin aloitekykyä ja aktiivisuutta jota näissä vuorotteluvapaapai-koissakin vaaditaan – –

*Tietenkin*-partikkelin vaikutusalassa on koko ’jos–niin’-konstruktio, eli virkkeessä on kaksi tilanrakentajaa: *tietenkin* pystyttää odotuksenmukaisuuden tulkintakehyksen, jonka kautta ’jos–niin-parin asettama mahdollinen maailma linkittyy tekstin perustilaan, kirjoittajan argumenttiin (ks. Oakley 2005: 172). Tässä *tietenkin*-virke hahmot-

tuu helpoimmin lisäyksenä. Se ottaa esiin kirjoittajan pääväitteen (pätevistä työntekijöistä on pulaa) kannalta sivujuonen. Tämä sivujuoni, lisäys, on keskusteluketjun kannalta paluu aiemmin sanottuun ja siten koko keskustelun koherenssin kannalta relevantti. T-partikkeli rakentaa siis sekä kommentin sisäistä koherenssia (näyttämällä väitteiden keskinäistä suhdetta) että koherenssia suhteessa aiemmin kirjoitettuun. Lisäksi se rakentaa myös kirjoittajan ja lukijan vuorovaikutusta tarjoamalla lukijalle lukuohjetta, että lisäysjakson kuvaama asiointi liittyy jotenkin edellä sanottuun.

Lisäys voi toimia vuorovaikutuksellisessa funktiossa myös väitteen suojauksena ennakoimalla jotakin oletettavaa vastakkaista näkökulmaa (ks. myös Koivisto 2011: 151). T-partikkelijaksot suojauksina ja lisäyksinä asettuvatkin ennemmin jatkumolle kuin jyrkästi erilleen. Esimerkkinä suojauksen ja lisäyksen rajankäynnin vaikeudesta ovat *paitsi tietysti* -virkkeet.

(10a) Juuri näin, jos kuvaat poliisia vaikkapa hakkaamassa jotakuta, niin saat itse syytteen. **Paitsi tietenkin** jos varoitat poliisia huutamalla ensin tai pystytät viereen kyltin, että aiot alkaa nyt salakuvaamaan (jos se enää niin salaista on) tilannetta. Tähän on tultava heti muutos!

(10b) [viisi virkettä poistettu] Pitäisi myös päättää onko epäilty salainen ydinase syy miehittää se maa. vertaa iran. Onko valehtelu IAEAn tarkastajille hyväksyttyä vai ei. Ja vaikka siirtokunnat ovat laittomia kaikkien muiden maiden kuin usan ja israelin mielestä laittomia, niin mitään ei tapahdu. **Paitsi tietysti** siirtokunnat laajenevat. Entäs gazan saarto? – –

Partikkeli *paitsi* on sellainen leksikaalistunut suojauksen merkitsin, joka ilmaisee väitteen pitävän, paitsi tässä tapauksessa tai tästä näkökulmasta (10a). Erityisesti kommentin lopussa ja ennen seuraavaan (ala)topiikkiin siirtymistä *paitsi tietysti/tietenkin* -jaksot muistuttavat lisäyksiä (10b); kirjoittaja ikään kuin muistuttaa vielä yhdestä asiaan kuuluvasta seikasta. Muistutuksen kaltaisia voivat olla myös muut kommenttia lopettavat t-partikkelijaksot. Ne voivat jäsentyä suojauksina (esim. *Mielestäni YT-neuvottelut eivät oikein kuulu luostariin. Tietenkin talouden pitää olla tasapainossa*), tai lisäyksinä

(esim. *Pidän melko todennäköisenä, että vanha kunnan troijan hevo-  
nen -tempu on saanut korkeaa teknologiaa taakseen. Näiltä ei tietenkään PC:nkään käyttäjät ole turvassa*).

## 6 Odotuksenmukaisuus, ristiriita ja liioittelu

T-partikkelien vuorovaikutusta jäsentävät funktiot perustuvat odotuksenmukaisuuden ja jaetun pääsyn merkitykseen: esitetty asiointila tarjotaan keskustelijoille tiedettävissä olevana ja odotuksenmukaisena. Kun muu konteksti kutsuukin näkemään asioita epäodotuksenmukaisina, epätoivottavina tai epävarmoina, syntyy teksteihin vielä toisenlaista moniäänisyyttä.

Esimerkki 11 havainnollistaa odotuksenmukaisuuden merkinnän (*tietenkin*) ja yhteisön jakaman kulttuurisen tiedon törmäystä. Aiheena on Helsingin julkinen liikenne.

- (11) Tiedätkö miksi kaikkien on mentävä metrolla? Hoksasin sen ihan juuri. Meidän on mentävä metrolla, koska se käyttää sähköä eikä bensaa. Se ei saastuta. Täällä Munkkiniemen seudulla liikennesuunnittelijat ovat pyrkineet ilmeisesti tuohon bensattomuuteen niin, että ryhtyisimme käyttämään 4-raitsikaa. Meidänkin mummojen täällä Munkkivuoressa olisi varmaan parasta nousta sellaiseen bussiin, joka vie Munkkiniemen puolelle (vaihtoehtoja on kolme: bussit 52,57 ja 58, tosin vuorovälit ovat siinä 15 min. pintaan). Sitten vaan Munkkiniemessä pitkien odotusten jälkeen hyppäys 4-raitsikaan ja ajo keskustaan – kätevää varsinkin kylminä talvipäivinä. Vaihtoehtona meille tarjotaan **tietenkin** huonoin ja työläin, mikä on ajo 18-bussilla Kamppiin ja siitä rullaportaita alas ja metroon (ei käytä bensaa). – –

Pääväitettä ei ole aivan helppo erottaa, mutta teksti on rakennettu vastaukseksi ensimmäisen virkkeen kysymykseen; kirjoittaja pohtii yhden kaupunginosan liikenne- ja ratkaisuja. T-partikkelijakso on lähellä lisäystä: se osaltaan vastaa alussa esitettyyn kysymykseen esittämällä yhden vaihtoehdon Munkkiniemien kulkuyhteyksiin. Teksti on kokonaisuutena humoristinen, ja t-partikkeli vahvistaa tekstin sävyä. Suomessa periaate on, että julkinen liikenne tavoittelee hyvää käytet-

tävyttöä ja pyrkii käyttäjien etuun (ks. esim. <https://www.hsl.fi/strategia>), vaikka liikenteestä puhumisen tapa voi esimerkin tavoin olla suunnittelijoiden ja käyttäjien vastakkainasettelua korostava. Tekstissä *tietenkin* kuitenkin luo tulkintakehyksen, että huonoin ja työläin matkustusvaihtoehto olisi odotuksenmukainen ratkaisu. Tällainen inkohereksi tuottaa helposti ironisen tulkinnan, jos muu konteksti sen sallii (Rahtu 2006; 2011). Esimerkissä ovat läsnä myös muut ironian komponentit (Rahtu 2006: 46): kriittisen intention välittävä sanoma, josta on erotettavissa uhri (liikennesuunnittelijat) ja kohde (heidän huonosuunnittelukykyensä sekä ironiaa jäsentävä monitulkintainen esitystapa, josta t-partikkelijaksoon rakennettu inkohereksi on yksi ilmiäntuottava merkki. Tällaisissa moniäänisissä jaksoissa on kyse (vähintään) kahden eri mentaalisen tilan yhteen sulautumisesta (*blend*; ks. Coulson 2000).

Lukijakommenteissa on myös kertovia ja kuvailevia jaksoja, ja oletus on, että kertomus kerrotaan jonkin keskustelussa relevantin näkökohdan vuoksi. Kertomusjaksoissa kiinnostava t-partikkelien konteksti on käänne tai kertomuksen kannalta tärkeä kohta (ks. Labov & Waletzky 1967). Esimerkissä 12 kirjoittajan kertomus havainnollistaa nettikaupankäynnin ongelmia.

- (12) Tuttuni aikoi ostaa Huuto.net:stä kannettavan Intel-i7, 8Gt muistia. Kun hän halusikin noutaa sen suoraan myyjältä, kone vaihtuikin yhtäkkiä i5:seksi, jossa vain 4Gt muistia. **Hinta pysyi tietenkin samana.** Tuon sain kanssa pitää olla varovainen.

Kertomuksen tutkimuksessa korostetaan kertomukseen olennaisesti kuuluvaa ristiriitaa, joka tuottaa syyn kertoa kertomus ja josta syntyy myös kertomuksen evaluaatio, perustelu kertomuksen kertomiselle (Labov 1972: 366). Esimerkissä ristiriita huipentuu juuri t-partikkelijaksossa, joka jatkaa kuvausta suunnitellun kaupan muuttumisesta. Virkkeessä rikotaan normaalina pidettävä kaupankäyntiskeema (kun kone huononee, hinta pienenee) mutta samalla asetetaan muutettu skeema odotuksenmukaisuuden tulkintakehykseen. T-partikkeli tuottaa siis kahden näkökulman ristiriidan (ostaja vs. kiero myyjä). Samalla partikkeli osoittaa vertailua odotuksenmukaisuuden ja -vastaisuuden välillä. Se ohjaa tulkitsemaan t-partikkelijakson näi-

den kahden tilan yhtymäksi, joka yhdistää samaan lauseeseen sen, mitä olisi pitänyt tapahtua vs. mitä tapahtui. Yhteen punottu vertaile t-partikkelijaksossa puolestaan rakentaa kertomuksen evaluointia (vertaamisesta evaluoinnin keinona ks. Labov 1972: 381).

Vertaamisesta on kyse myös jaksoissa, joissa t-partikkeli yhdistyy jonkin tilanteessa olennaisen elementin pois jäämisen ilmaisemiseen. Myös seuraava esimerkki on kertomus, ja myös siinä t-partikkelijakso evaluoi kertomuksen kerrottavuutta. Katkelmassa kuvataan päihderiippuvaisen kokemusta, ja ketjun topiikiksi on noussut erityisryhmien asiaton kohtelu sairaanhoidossa.

- (13) [6 virkettä poistettu.] Olen kuullut jopa sadistisista toimenpiteistä: tulehtunut haava avattu ilman puudutusta tai veretöntä tilaa. Seuraavana päivänä lääkäri tullut normaalit sairaalahanskat kädessä, ensin oven kahvastaan avaten ja siitä sormen suoraan avonaiseen haavaan työntäen. Hetken sormen pyörittelyä haavassa samalla toisaalle katsoen, keskustellen hoitajan kanssa niitä näitä. Eikä **tietenkään** kivunlievitystä, puudutusta tai mitään muutakaan. [5 virkettä poistettu]

T-partikkelivirke on lisäys, jossa annetaan lisää yksityiskohtia sadistisista toimenpiteistä. (Kertomus jatkuu vielä partikkelijakson jälkeen lääkärin toiminnan kuvauksena.) Kuvatussa tilanteessa odotuksenmukaisia olisivat juuri puuttuvat elementit eli kivunlievitys ja puudutus. Partikkeli *tietenkään* korostaa kontrastia odotuksenmukaisen ja tapahtuneen tilanteen välillä. Kontrasti puolestaan rakentaa tekstiin kirjoittajan kritiikkiä kuvatun kaltaista lääkärin asennetta kohtaan.

Kontrastin näkyväksi tekeminen on yksi retorinen keino, jolla suostutellaan lukijaa samanmielisyyteen esitettäessä toinen osapuoli tyhmäksi, ahneeksi, tietämättömäksi tms. Odotuksenmukaisuuden ja -vastaisuuden kontrastia hyödynnetään lukijakommenttien argumentoinnissa erityisesti silloin, kun esitetään vastapuolen näkemyksiä (tai toimintaa kuten esimerkeissä 12 ja 13) jollakin tapaa negatiivisessa kehyksessä. Vuorovaikutuksen näkökulmasta tällä tavoin moniääniset t-partikkelijaksot tekevät samaa kuin sellainen liioittelu, jolla haastetaan vastapuolen kantaa (ks. Antaki & Wetherell 1999: 17). Liioitellun väitteen kielellisessä muotoilussa käytetään tyypillisesti ääri-ilmauksia (esim. *kaikki, aina, ei kukaan, ei koskaan*) (mts. 18;

Couper-Kuhlen & Thompson 2005: 258). Aineiston perusteella myös *tietysti*, *tietenkin* ja *tietenkään* ovat liioitteluun sopivia ääri-ilmauksia: asiaintila on odotuksenmukainen eli voi toteutua periaatteessa aina.

T-partikkelijakson liioittelu voi toteutua myös niin sanottuna olkiukkoargumenttina. Silloin kirjoittaja yksinkertaistaa, kärjistää tai vääristelee vastustajan argumentin sellaiseksi, joka terveen järjen mukaan on syytä hylätä (ks. esim. Ylikoski 1998: 166). Esimerkki 14 on reaktio uutiseen, jossa kerrotaan suomalaisen vangin karuista kokemuksista virolaisessa vankilassa ja lopulta palautuksesta Suomeen kärsimään vankeuden loppuosa.

- (14) Mikä tässä on niin vaikeaa? Virolainen tekee Suomessa rikoksen. Tuomitaan ja lähetetään istumaan kotimaahansa. Venäläinen tekee Suomessa rikoksen, tuomio ja passitus kotimaahan rangaistavaksi jne. Ja toki päinvastoin, emme mekään jätä roistojamme muiden elättäväksi, vaan kotimaahan. Kansainvälisten sopimusten tulisi olla sellaiset, että tekijät voi pääsääntöisesti palauttaa takaisin. Kenties vain välitön hengenlähtö voisi olla laillinen palautuksen este. ”**Ihmisoikeusväki**” **tietenkin** vaatii, että **virolaisparkkaa** tai venäläisrosvoa ei saa palauttaa kotimaahansa, koska siellä vankilat eivät vastaa suomalaistandardeja. Voi voi. Onko se Suomen vika? Täällähän se rikos on tehty, kärsijänä usein suomalainen. Miksi meidän tulisi vielä ottaa vastuuta siitä, millaiset vankilaolot tekijän kotimaassa ovat? Paremminkin tehokas palauttaminen kotimaihin toimisi sekä peloitteena rikollisille, että samalla saavuttaisimme säästöjä vankeinhoidossa. Ainakaan missään tilanteessa ei saisi syntyä sitä vaikutelmaa, että suomalaisen vankilaan pääsy olisi houkuttelevaa. Vaikka siellä asiat todennäköisesti ovatkin paremmassa kunnossa kuin useimmissa muissa maamme sosiaalilaitoksissa. Kiitos **matildawredejen**.

Myös tässä esimerkissä t-partikkeli on lisäyksessä, joka esittää pääväitteeseen (rikoksen tekijät pitää passittaa kotimaihinsa rangaistavaksi) uuden huomautuksen. Kirjoittaja luo ryhmän ”ihmisoikeusväki”, jossa sitaatit tuottavat monitulkintaisuutta ja vihjaavat kirjoittajan ironisesta asenteesta (ks. Rahtu 2006: 56). Ihmisoikeusväen suuhun asetetaan väite, jota voi pitää liioittelevana ja kärjistettynä. Ensinnäkin ihmisoikeusväki näkee tuomitut *parkoina* (vrt. *uhri*). Toiseksi ihmisoikeusväki haluaa estää palautukset kotimaahan siitä syystä,



että vankilat ovat liian karuja (vrt. *hotellistrandardit*; ks. myös esimerkin toiseksi viimeinen virke). Tällaisten – arkijärkeä vastaan olevien – kantojen esittäminen merkitään odotuksenmukaiseksi näkökannaksi näille tahoille, ja näin syntyvän ristiriidan kautta lukijaa kutsutaan näkemään ”ihmisoikeusväen” ilmeinen asiantuntemattomuus. Kirjoittajan kriittistä asennetta vahvistavat sananvalinnat muuallakin tekstissä: *roistojamme* (vrt. *lurjus*; ks. KS s.v. *roisto*), *matildawredejen*.

Tilanrakentajana t-partikkelit voivat sopivissa konteksteissa toimia kirjoittajan keinona poiketa tekstin perustilasta (siis tilasta, johon kirjoittaja sitoutuu). Tätä hyödynnetään lukijakommenteissa vasta puolen näkemyksen haastamiseen yhdessä liioittelun ja karikatyyrien kanssa kuten edellisissä esimerkeissä. Kirjoittaja voi myös jatkaa omaa argumentointiaan toisenlaisessa äänilajissa. Esimerkissä 15 t-partikkelijakso toimii lisäyksenä ja käännekohtana, jossa kommentin alkuosan melko neutraali tyylilaji vaihtuu monitulkintaiseksi ja jopa ironiseksi. Aiheena on pedofilian rajan määrittely; aiempi esimerkki 7 on samasta kommenttiketjusta.

- (15) Olisikohan vihdoin ja viimein paikallaan laskea suojaikäraja eu-rooppalaiselle tasolle 14 vuoteen, jolloin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusminimin voisi nostaa esimerkiksi kahteen vuoteen ehdotonta? Nythän sitä ei voi tehdä, koska suojaikäraja on niin korkealla, että muuten ammattikoulu- ja lukioluokkien pojista puolet istuisivat vankilassa harrastettuaan vapaaehtoista seksiä tyttöystävänsä kanssa. **Toinen vaihtoehto tietenkin olisi luoda kaksi erillistä rikosnimikettä:** nykyinen ”lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö” niihin tapauksiin, joissa uhri ei ole ollut vapaaehtoisesti touhussa mukana, ja vaikkapa ”**sakkolihaan ryhtyminen**” niihin tapauksiin, joissa suojaikärajaa on rikottu, mutta ”uhri” on ollut touhussa mukana omasta tahdostaan. Ekassa rikoksessa rangaistus voisi olla sen minimissään kaksi vuotta ehdotonta, jälkimmäisessä rikesakko + auton taustapeilistä roikkuvien karvanoppien menettäminen valtiolle.

Kirjoittajan ensimmäinen ehdotus on kysyvä (– – *jolloin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusminimin voisi nostaa esimerkiksi kahteen vuoteen ehdotonta?*). Konditionaali (*voisi*) asettaa mahdol-

lisen maailman tulkintakehyksen (ks. Fauconnier 1994). Tämän jälkeen esitetään sananmukaisesti ”toinen vaihtoehto”, joka asetetaan t-partikkelin avulla odotuksenmukaisuuden tulkintakehykseen. Samalla kirjoittaja kuitenkin kutsuu – rikkomalla odotuksenmukaisuuden ehtoja – lukijaa huomaamaan, että kyse on näennäisestä toisen vaihtoehtoon esittämisestä. Myös sananvalinnat (mm. *touhussa mukana*) ja lainausmerkit (”*sakkolihaan ryhtyminen*”, ”*uhri*”) vahvistavat tulkintaa äänilajin muutoksesta kommentin loppuosassa.

## 7 T-partikkelit, tekstin väitteet ja äänet

Olen edellä tarkastellut t-partikkelijaksojen sijaintia suhteessa tekstien väitteisiin. Huomio on ollut sellaisissa käytöissä, joissa partikkeli asettuu vakiintuneeseen, virkerajan ylittävään retoriseen kuvioon. T-partikkelit toimivat sen lisäksi myös paikallisina evidentiallisina adverbina. Niillä kirjoittajat takaavat asioiden järkevyyttä ja varmuutta vetoamalla asiointilojen odotuksenmukaisuuteen. Tietysti on niin, että lukija ei välttämättä *tiedä* samaa kuin kirjoittaja, mutta t-partikkeleilla lukija nimenomaan kutsutaan olemaan samaa mieltä, näkemään väitteiden ja perustelujen validius. T-partikkelit rakentavat tässä mielessä ajatusta yhteisestä pääsystä asiointilojen havaitsemiseen.

Lukijakommenttiaineistossa t-partikkeli harvoin kehystää tekstin pääväitettä. Tapaukset, joissa t-jakso on helppo tulkita pääväitteeksi, ovat lyhyitä virkkeen tai kahden tekstejä, ja t-partikkelijaksossa kommentoidaan jotakin edellä esillä ollutta (esim. *Jos Sauli väittäisi ettei tiennyt sopupeleistä, hänet tietysti pitäisi panna vastuuseen, ihan samoin kuin Aho pitäisi*).<sup>9</sup> Lisäksi aineistossani on muutamia esimerkkejä, joissa t-partikkeli on kirjoittajan argumentaatiota jäsentävässä kehyslauseessa ja kehyslauseen vaikutusalassa oleva lause ilmaisee kirjoittajan pääväitteen (16). Esimerkki on osoitettu vastaukseksi

---

9 Tulkitsen virkkeen rakennetta siten, että jos-lause kuuluu tietysti-partikkelin vaikutusalaan, siis ‘tietysti on x’, jossa x = jos Sauli väittäisi tietämättömyyttä, hänetkin pitäisi panna vastuuseen’. Kyse on siis oman kannan ilmaisemisesta edellisen kirjoittajan väitteeseen.

kommenttiin, jossa ehdotetaan säädettäväksi maanomistajille velvollisuus metsämarjojen talteenottoon ja tähän yhdistystä, joka järjestäisi keruun ja laskuttaisi kulut maanomistajalta.

- (16) Ihan hauska ehdotus, mutta jokainen tietää miksi marjanpoimintaa ei edes haluttaisi teollistaa tuohon tapaan. Se johtuu **tietenkin** siitä ettei marja itsessään ole arvokas, vaan vasta kun sitä on saatu tuhansia kiloja metsästä poimittua jatkojalotusta varten. Poimintatyö itsessään ei ole valtavan kannattavaa. Eikä monissa metsissä ole niin paljon luonnonantimia että niiden poiminta suuremmassa mittakaavassa edes kannattaisi.

Esimerkissä pääväitettä pohjustetaan jo ensimmäisen virkkeen *miksi*-lauseessa, johon seuraava virke on vastaus. Teksti on mielekästä jäsentää niin, että marjojen jatkojalostuksen tuoma arvonnousu on se väite, jonka kirjoittaja nimenomaan tarjoaa edellisen kirjoittajan ehdotukseen. Kummassakin virkkeessä on odotuksenmukaisuuden ilmaus (*jokainen tietää, tietenk*in), jonka voi ajatella kutsuvan lukijaa näkemään väite järkevänä, olemaan siis kirjoittajan kanssa samaa mieltä. Kommentin loppu perustelee pääväitettä.

Aineistossa pääväitettä kehystävät t-partikkelit ovat siis harvinaisuus. T-partikkelijaksojen funktiot kommentin kokonaisrakenteessa ja suhteessa tekstin väitteisiin voi tiivistää seuraavasti:

1. Kommentin alussa jakso myönnyttää tai haastaa edellistä kirjoittajaa. Kommentin lopussa jakso suojaaa kirjoittajan omaa väitettä tai on siihen nähden lisäys.
2. Myönnyttelyrakenteessa t-partikkeli merkitsee myönnyttävän (keskimmäisen) väitteen.
3. Kirjoittajan omien väitteiden suhteen esitettynä tekstin retoriset kuviot voi pelkistää kahteen: kun t-partikkeli on ennen kirjoittajan omaa pääväitettä, t-partikkelijakso tulkitaan myönnytykseksi. Kun t-partikkeli on pääväitteen jälkeen, se tulkitaan vuoron suojaukseksi tai lisäykseksi.

Argumentoinnin näkökulmasta lisäys voi samalla toimia väitteen suojauksena, ja koherenssin näkökulmasta suojaus ja lisäys voivat olla myös alatopiikin aloittajia. Kaikissa näissä funktioissa *tietysti* on kei-

no eksplisiittisesti osoittaa, miten lukijan tulisi tekstiä ja väitteiden välisiä suhteita jäsentää. Lisäksi t-partikkelilla voi vahvistaa tulkintaa, että sen vaikutusalassa oleva asia on jotenkin relevantti käsiteltävän asian kannalta, ei mikä tahansa lisäys. Usein t-partikkelin vastineena voisikin olla liitepartikkeli *-han*, jolla myös merkitään sanottua yhteiseksi tiedoksi ja jolla myös on myönnyttelevää ja perustelevaa käyttöä (Hakulinen 2001 [1976]; ISK 2004: § 830; Niemi 2010; M. Lehtinen 2012). Riippuu siis paitsi t-partikkelijakson muodosta ja väitteiden välisestä suhteesta (eli siitä, missä tulkintakehyksessä ne lukijalle tarjotaan) myös tekstin jatkosta, korostuuko tulkinnassa suojaus vai jonkin uuden näkökulman lisäys.

Sen lisäksi, että t-partikkelit jäsentävät argumentaatiota, niillä tuodaan tekstiin toisia ääniä. Suojauksissa ja haastamisissa samoin kuin ironisissa konteksteissa t-partikkeleilla vedotaan yhteiseen ymmärrykseen asioiden odotuksenmukaisuudesta. Myönnyttävissä t-partikkelijaksoissa kirjoittaja ennakoi mahdollisia vastaväitteitä tai toisia näkökulmia.

Viimeisessä analyysiluvussa huomio kääntyi enemmän t-partikkelijakson sisään ja siihen, millaisina hahmottuvat partikkelin vaikutusalassa esitetyt asiointilat ja kenen näkökulmasta niitä tekstissä kuvataan. T-partikkelijakso voi sisältää ristiriidan: odotuksenmukaisuuden kielellinen merkitys ja sellainen väite tai asiointilan kuvaus, joka kontekstin tai maailmantiedon perusteella hahmottuu epäodotuksenmukaiseksi, ei-järkeväksi tai paheksuttavaksi. Kontrastiksi kirjoitettu jakso toimii ironian, huumorin ja syyttelyn keinona, kun lukijaa kutsutaan näkemään kritisoitavan osapuolen huvittavuus tai huonous sekä toisaalta kirjoittajan näkökulman järkevyyks. – Mahdollista on tietysti myös tuottaa omasta toiminnasta vastaavanlaisia kahdesta suunnasta valottavia tulkintoja (*ja sitten tietysti lähdin väärään suuntaan...*). Samoin lukija toki voi olla myös huomaamatta jaksojen kaksitulkitaisuutta (ks. Rahtu 2006: 50–51). Kuten edellä osoitettiin, usein teksteissä on muitakin elementtejä, jotka tukevat ironista ja affektista tulkintaa, mutta t-partikkelijakso voi sellaisenaankin toimia ironisesti kaksitulkitaisena, jos vastaanottaja jäsentää siihen sisäisen ristiriidan.

## 8 Odotuksenmukaisuus resurssina

Tutkimuskysymyksenä on ollut, miksi ja millaisissa yhteyksissä on tarpeen ilmaista, että jokin on odotuksenmukaista ja/tai itsestään selvää, ja mitä t-partikkelit tekevät lukijakommenttien tulkinnaalle. Vastauksia olen hakenut tarkastelemalla partikkelien sijaintia suhteessa tekstin väitteisiin ja perusteluihin.

Aiemmassa tutkimuksessa (Simon-Vandenberg & Aijmer 2003; Simon-Vandenberg, White & Aijmer 2007) on osoitettu *of course*-tyyppisille odotuksenmukaisuuden ja itsestäänselvyyden adverbille kaksi tyypillistä retorista funktiota: kohteliaisuuden ilmaiseminen ja eriyvän mielipiteen rakentaminen. Kohteliaisuuden kautta on kuvattu keskustelijoiden ja kuulijoiden välisen ”solidaarisuuden” synnyttämistä hyödyntämällä tilanteista redundanssia: *of course* voi osoittaa, että nyt sanotaan jotakin jo tiedettyä ja ollaan näin yhteisellä maaperällä ja suojellaan vastaanottajan kasvoja (vrt. ilmauksiin *as you know, needless to say, it goes without saying*; Simon-Vandenberg & Aijmer 2003: 40; Simon-Vandenberg & Aijmer 2007: 205). Simon-Vandenbergin, Aijmerin ja Whiten (2007) esimerkit ovat puhutusta kielestä, mm. poliittisista televisiokeskusteluista, ja tarkastellut partikkelijaksot ovat pääosin sellaisia, joita olen omassa aineistossani käsitellyt lisäyksinä. Omassa aineistossani kohteliaisuus, toisen kirjoittajan näkökulman huomioon ottaminen, selittää osan myönnytteleivistä t-partikkelijaksoista, mutta kovin korosteista kohteliaisuuteen suuntautuminen ei teksteissä ole. Televisioväittelyissä *of course* on yksi tyypillinen keino rakentaa erimielisyyttä sekä kutsua yleisöä oman näkemyksen taakse. Se voi tapahtua syyttämällä vastapuolta tietämättömydestä: toinen osapuoli siis ohittaa jonkin tilanteessa relevantin asian, joka olisi tietysti pitänyt mainita. Vastapuolta voi myös syyttää itsestäänselvyyksien toistamisesta (vrt. ’as everyone knows’, Simon-Vandenberg & Aijmer 2003: 41). Vastaavanlaisia, toista osapuolta haastavia funktioita lukijakommenttiaineiston t-partikkelijaksot saavat erityisesti kommentin alussa.

Partikkelien merkitys on kuitenkin muuta kuin sellaiset funktiot kuin kohteliaisuus, myönnyttely tai haastaminen. Suomen *tietysti, tietenkin* ja *tietenkään* ovat tilanrakentajia, jotka sijoittavat vaikutus-  
alassa ilmaistut asiointilat odotuksenmukaisuuden kehykseen. Par-

tikkeleina ne ovat kiteytyneet osoittamaan indeksisiä eli tilannetta ja kontekstia jäsentäviä merkityksiä. T-partikkeleilla kirjoittajat osoittavat, että sanottu asia on jollakin tapaa relevantti kyseisessä tilanteessa: se on leksikaalinen keino, jolla voi linkittää kommentin keskusteluun, osoittaa myönnyttävää tai haastavaa asennetta edellistä mielipidettä kohtaan, osoittaa topiikin tai kysymyksen itsestäänselvyyttä sekä jäsentää kommentin sisäistä väitteiden hierarkiaa. Samoin kirjoittajat osoittavat väitteiden ja perustelujen järkevyyttä. Ei tarvitse olla kyse siitä, että lukijalla olisi sama tieto kuin kirjoittajalla, mutta tieto tarjotaan yhteisenä, kuin lukijalla olisi siihen pääsy. Keskustelun kulussa myös odotuksenmukaiseksi merkittyjä asioita kyseenalaistetaan ja niistä keskustellaan (ks. myös Simon-Vandenbergen, White & Aijmer 2007). Olisikin oma tutkimuksensa katsoa systemaattisesti, miten t-partikkeleihin reagoidaan ja miten käyttö eroaa muista *tietää*-verbin leksikaalistumista (ks. Jaakola 2011; 2018) tai lähimerkityksisistä partikkeleista kuten *totta kai*, *kyllä* sekä liitepartikkelista *-hAn* (ks. M. Lehtinen 2013).

Ironiset ja affektiset kontekstit ovat partikkelien merkityskuvauksen kannalta paljastavia, sillä niihin rakentuva kontrasti näyttää samalla neutraalien tulkintojen edellytyksiä. Esimerkiksi evidentiaalinen *tiettävästi* ilmaisee myös jaettua tietoa, mutta merkitsee sen hiukan epävarmaksi, esimerkiksi toisen käden tiedoksi. Kun partikkelin *tiettävästi* vaikutusalassa on varma ja kiistämätön tieto, syntyy ironisia tulkintoja (esim. *Tiettävästi vuorokaudessa on 24 tuntia* kommenttina vaatimukseen ehtiä enemmän). Partikkelien *tietysti*, *tietenkin* ja *tietenkään* kanssa olennaista on sanotun asian odotuksenmukaisuus sekä itsestäänselvyys ja näihin perustuva järkevyyt. Järkevyyt on ristiriidan sisältävissä jaksoissa keskeinen elementti: se, mitä kirjoittaja ei pidä tilanteessa odotuksenmukaisena ja järkevänä, synnyttää t-partikkelijaksoon jännitteen, jolla voi tehdä sellaisia vuorovaiikutuksellisia asioita kuin syyttäminen, ironisointi, hauskuttaminen.

Vuorovaiikutuksen näkökulmasta lukijakommenttien t-partikkelit muistuttavat englannin adverbien *of course* dialogisuutta (Martin ja White 2005: 123, 134; Simon-Vandenbergen, White & Aijmer 2007). Ensinnäkin ne kehystävät vaikutusalassaan olevan asiain tilan seikkasi, jonka tietämiseen tai ymmärtämiseen yhteisön jäsenillä on pääsy.

Näin ne kutsuvat olemaan kirjoittajan kanssa samaa mieltä, koska se on itsestään selvää, siis terveen järjen mukaista. Perusmerkitykseltään ne ovat dialogista kehystä supistavia, siis ohjaavat näkemään asiat tiettyssä valossa (vrt. 'tiedetysti', 'tietäen'). Kiinnostavaa kuitenkin on, että niitä ei lukijakommenteissa käytetä kirjoittajan oman pääväitteen takaukseen vaan jaksoissa, jotka ovat suhteessa pääväitteeseen suojauksia, lisäyksiä tai toisen väitteen myönnyttelyä. Lisäksi ne ovat yllättävän usein ironisen ja liioittelevan tulkinnan merkki, jolloin kirjoittaja voi vihjata, että väitettä ei ole esitetty aivan neutraalissa tulkintakehyksessä. *Tietysti*, *tietenkin* ja *tietenkään* toimivat partikkelijaksossa sanotun takauksena ja lukijaa samanmielisyyteen kutsuvana, mutta partikkelijaksot saavat kontekstissaan helposti implikaation toisesta näkökulmasta.

## Aineisto

HS.fi = Suomen kognitiivista kielioppia sukukielten kehityksessä -tutkimusprojekti, Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos (2014). Hs.fi-uutiskommenttiaineisto [tekstikorpus]. Kielipankki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb.2014052718>

## Lähteet

- AIJMER, KARIN 2009: *Seem and evidentiality*. – *Functions of language* 16 s. 63–88.
- ANTAKI, CHARLES – WETHERELL, MARGARET 1999: Show concession. – *Discourse Studies* 1 s. 7–27.
- BARTH-WEINGARTEN, DAGMAR 2003: *Concession in spoken English*. Tübingen: Narr.
- BERG, MAARIT 2003: *Syytöksiä ja epäilyksiä. Toimittajan ja poliitikon vuorovai-  
kutuksesta televisiokeskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- COULSON, SEANA 2000: *Semantic leaps. Frame-shifting and conceptual blending in meaning construction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – THOMPSON, SANDRA A. 2005: A linguistic practice for retracting overstatements. 'Concessive Repair'. – Auli Hakulinen & Margret Selting (toim.), *Syntax and lexis in conversation. Studies on the use of linguistic resources in talk-in-interaction* s. 257–288. Amsterdam: John Benjamins.

- FAUCONNIER, GILLES 1994 [1985]: *Mental spaces. Aspects of meaning construction in natural language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GAVINS, JOANNA 2007: *Text world theory. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- HAKULINEN, AULI 2001 [1976]: Liitepartikkelin *-han/-hän* syntaksia ja pragmaatiikkaa. – Lea Laitinen, Pirkko Nuolijärvi, Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkuna (toim.), *Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä* s. 44–90. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HARJUNPÄÄ, ELINA 2006: Mielestäni elämältä katoaa suunta. *Mielestäni*-ilmaus kevään 1999 ylioppilasaineissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- HEINONEN, ARI 2008: *Yleisön sanansijat sanomalehdissä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- HELSINGIN SANOMAT 2018: Kommentointiohjeet. <https://www.hs.fi/kommentit/> (29.4.2018).
- HERITAGE, JOHN 2012: Epistemics in action. Action formation and territories of knowledge. – *Research on Language and Social Interaction* 45 s. 1–29.
- HONKANEN, SUVI 2012: *Kielioppi ja tekstilaji. Direktiivin muotoilusta viraston ryhmäkirjeissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- HUUMO, TUOMAS 1997: *Lokatiivit lauseen semanttisessa tulkinnassa. Ajan, omistajan, paikan ja tilan adverbiaalien keskinäiset suhteet suomen kielessä*. Turku: Turun yliopisto.
- HYVÄRI, ERIKA 2011: Lukijakommenteista lisäarvoa uutiselle? Aamulehden paikallisuutisten lukijakommenttien aiheet ja funktiot. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- ISK 2004 = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JAAKOLA, MINNA 2011: Epäspesifi evidentialiaali. Nykysuomen *tiettävästi*. – *Virittäjä* 115 s. 515–541.
- 2012: Displaying knowledge in journalistic texts. A contrastive analysis of an evidential particle in Estonian and Finnish. – *Lähivertailuja/Close comparisons* 22 s. 43–70.
- 2018: Finnish evidential adverbs in argumentative texts. – Ad Foolen, Helen de Hoop & Gijs Mulder (toim.), *Evidence for evidentiality* s. 121–141. Amsterdam: John Benjamins.
- JOHANSSON, MARJUT 2014: Reading digital news. Participation roles, activities and positioning. – *Journal of Pragmatics* 72 s. 31–45.
- 2015: Bravo for this editorial! Users' comments in discussion forums. – Elda Weizman & Anita Fetzer (toim.), *Follow-ups in political discourse. Explorations across contexts and discourse domains* s. 83–103. Amsterdam: John Benjamins.
- 2017: Everyday opinions in news discussion forums. Public vernacular discourse. – *Discourse, Context & Media* 19 s. 5–12.
- JUVONEN, RIITTA 2010: Evaluoiva *että*-yhdyslause ja retoriset rakenteet suomenkielisessä ylioppilasaineissa. – *Virittäjä* 114 s. 39–70.
- 2011: Tietämisen tasot. *Tiedän*-rakenteet ylioppilasaineissa. – Anneli



- Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig & Riitta Juonen (toim.), *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen- ja ruotsinkielisten lukioiden opiskelijoiden tekstimaisemat ja kirjoitustaitojen arviointi*. s. 239–264. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2014: *Kirjoitelma ja tekijän ääni: kehystämisen yhdyslauseet suomenkielisen ylioppilasaineen dialogisuuden hallinnassa*. Helsingin yliopisto.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA (toim.) 1998: *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA 1998a: Kysymys-vastaus-menetelmä analyysin apuna. – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), s. 34–59.
- 1998b: Retoriikka. – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), s. 233–272.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA – HALONEN, ILPO 1998: Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), s. 60–113.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA – YLIKOSKI, PETRI 1998: Merkitys ja tulkinta. – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.) s. 15–33.
- KELLMAN, ANNIKA 2008: Monessa mielessä. Tutkimus *mieli*-sanan polysemiasta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- KOIVISTO, AINO 2011: *Sanomattakin selvää? Ja, mutta ja että puheenvuoron lopussa*. Helsingin yliopisto.
- KOMPPA, JOHANNA 2012: *Retorisen rakenteen teoria suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelman kokonaisrakenteen ja kappalejaon tarkastelussa*. Helsingin yliopisto.
- KÄRKKÄINEN, ELISE 2003: *Epistemic stance in English conversation*. Amsterdam: John Benjamins.
- LABOV, WILLIAM 1972: *Language in the inner city. Studies in the Black English vernacular*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.
- LABOV, WILLIAM – WALETZKY, JOSHUA 1967: Narrative analysis. Oral versions of personal experience. – June Helm (toim.), *Essays on the verbal and visual arts* s. 12–44. Seattle, WA: University of Washington Press.
- LAITINEN, LEA 1992: *Välttämättömyys ja persoona*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LANGACKER, RONALD 1991: *Foundations of cognitive grammar, volume II. Descriptive application*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- 2008: *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LARJAVAARA, MATTI 2007: *Pragmasemantiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHTINEN, MARJUKKA 2013: *Episteemisen auktoriteetin ja yhteisen ymmärryksen konstruointi kokouskeskustelussa. Fokuksessa -hAn-lausumat*. Helsinki: Aalto-yliopisto.
- LUNDBERG, TOM 1992: *Tuhannen taalan juttu. Näin sen kirjoitat*. Espoo: Weilin & Göös.
- MAKKONEN-CRAIG, HENNA 2005: *Toimittajan läsnäolo sanomalehtitekstissä. Näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- MARTIN, JAMES R. & WHITE, PETER R. R. 2005: *The Language of evaluation: Appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan.
- MIKKONEN, INKA 2010: "Olen sitä mieltä, että...". *Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Jyväskylän yliopisto.
- NIEMI, JARKKO 2010: Myönnyttelymuotti. Erimielisyyttä enteilevä samanmielisyyden konstruktio. – *Virittäjä* 114 s. 196–222.
- NUYTS, JAN 2001: *Epistemic modality, language, and conceptualization: A cognitive-pragmatic perspective*. Amsterdam: John Benjamins.
- OAKLEY, TODD 2009: Mental spaces theory. – Frank Brisard, Jan-Ola Östman & Jef Verschueren (toim.), *Grammar, meaning and pragmatics* s. 161–178. Amsterdam: John Benjamins.
- PERELMAN, CHAÏM – OLBRECHTS-TYTECA, LUCIE 1971: *The new rhetoric. A treatise on argumentation*. Ranskasta englanniksi kääntäneet John Wilkinson ja Purcell Weaver. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press.
- PULKKINEN, HANNU 2008: *Uutisen arkkitehtuuri. Sanomalehden ulkoasun rakenteiden järjestys ja jousto*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- PÄIVIÖ, PIA 2007: *Suomen kielen asti ja saakka. Terminatiivisten partikkelien synonymia, merkitys, käyttö ja kehitys sekä asema kieliopissa*. Turun yliopisto.
- RAHTU, TOINI 2006: *Sekä että: ironia koherenssina ja inkohereenssina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2011: Irony and (in)coherence. Interpreting irony using reader responses to texts. – *Text & Talk* 31 s. 335–354.
- SIMON-VANDENBERGEN, ANNE-MARIE – AIJMER, KARIN 2003: The expectation marker 'of course'. – *Language in Contrast* 4 s. 13–43.
- 2007: *The semantic field of modal certainty. A corpus-based study of English adverbs*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- SIMON-VANDENBERGEN, ANNE-MARIE – WHITE, PETER R. R. – AIJMER, KARIN 2007: Presupposition and 'taking-for-granted' in mass communicated political argument. – Anita Fetzer & Gerda Eva Lauerbach (toim.), *Political discourse in the media. Cross-cultural perspectives* s. 31–74. Amsterdam: John Benjamins.
- STIVERS, TANYA 2011: Morality and question design. "Of course" as contesting a presupposition of askability. – Tanya Stivers, Lorenza Mondada & Jakob Steensig (toim.), s. 82–106.
- STIVERS, TANYA – MONDADA, LORENZA – STEENSIG, JAKOB 2011: Knowledge, morality and affiliation in social interaction. – Tanya Stivers, Lorenza Mondada & Jakob Steensig (toim.), s. 3–24.
- STIVERS, TANYA – MONDADA, LORENZA – STEENSIG, JAKOB (toim.) 2011: *The morality of knowing in conversation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VIRTANEN, MIKKO T. 2015: *Akateeminen kirja-arvio moniäänisenä toimintana*. Helsingin yliopisto.
- WHITE, PETER R. R. 2003: Beyond modality and hedging: A dialogic view of the language of intersubjective stance – *Text* 23 s. 259–284.
- YLIKOSKI, PETRI 1998: Kuinka argumentti voi epäonnistua? – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), s. 158–175.